

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

Факультет історії та філософії

Кафедра археології, етнології та всесвітньої історії

К в а л і ф і к а ц і й н а р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**«Становлення Австралійського Союзу як країни середньої сили:
зовнішньополітичний аспект (друга половина ХХ ст.)»**

**«The establishment of the Commonwealth of Australia as a middle force state: a
foreign policy aspect (the second half of the 20th century)»**

Виконала: здобувачка денної форми навчання
спеціальності 032 Історія та археологія
Хмельовська Віолетта Олександрівна

Керівник к.і.н., доц. Ізбаш-Гоцкан Т. О. _____

Рецензент к.і.н., доц. Ліхачова О. Є.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ____ від _____ 2022 р.

Завідувачка кафедри

(підпис) Сминтина Олена
(прізвище, ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № 4

протокол № ____ від _____ 2022 р.

Оцінка _____/_____/_____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Голова ЕК

(підпис) Сминтина Олена
(прізвище, ім'я)

Одеса 2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Історіографія проблеми та характеристика джерел.....	6
1.1. Історіографія питання.....	6
1.2. Джерельна база дослідження.....	13
Розділ 2. Вплив трансформації імміграційної політики й формування національної ідентичності на «середню силу» Австралії.....	17
2.1. Формування імміграційного й економічного вектору на Азію: причини та переваги.....	17
2.2. Австралійська національна ідентичність й британська спадщина.....	32
Розділ 3. Політика австралійського уряду через призму концепції «середньої сили».....	47
3.1. Концепція «країни середньої сили»: дефініції, підходи, критерії.....	47
3.2. Австралія як країна середньої сили.....	54
Висновки.....	70
Список джерел та літератури.....	74

ВСТУП

Сучасна Україна і досі перебуває в пошуку парадигми своєї зовнішньополітичної ідентичності. Звичайно, головною причиною цього є те, що наша держава є дуже молодою, тому доцільними було б поглянути на історичний шлях інших країн. Гарним прикладом є АС (Австралійський Союз), який протягом другої половини ХХ ст. пройшов процес становлення країною «середньої сили». Бути «середньою силою» означає мати середні показники могутності і впливати на систему міжнародно-правових відносин завдяки прихильності до багатосторонності, глобальних інститутів, ліберального підходу до вирішення конфліктів. Демократична традиція українського державотворення є співзвучною цій зовнішньополітичній концепції, тому не зайвим буде розглянути, яким чином Австралія поводи́ла себе як середня сила на міжнародній арені. До того ж зовнішньополітична діяльність Австралії в контексті концепції «середньої сили» майже не досліджена у вітчизняній історіографії. Все вищезазначене обумовлює **актуальність** даної теми.

Мета дослідження полягає у всебічному висвітленні на основі виявлених джерел та проаналізованої літератури основних тенденцій становлення Австралії як країни середньої сили протягом другої половини ХХ ст.

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких **завдань**:

- виявити і проаналізувати джерела і літературу з теми, що досліджується;
- визначити причини та переваги формування імміграційного й економічного вектору на Азію в другій половині ХХ ст.;
- висвітлити етапи формування й складові австралійської національної ідентичності;
- проаналізувати рівень зв'язку між трансформацією австралійської національної ідентичності, імміграційного й зовнішньоекономічного курсу

АС і активним використанням концепції «середньої сили» в зовнішній політиці австралійського уряду протягом другої половини ХХ ст.;

– висвітлити основні підходи до розуміння концепції «середньої сили», визначити її основні критерії;

– розглянути діяльність Австралії як країни середньої сили на міжнародній арені й з'ясувати основні фактори активності середньої влади австралійського уряду.

Об'єктом дослідження є Австралія впродовж другої половини ХХ ст.

Предметом дослідження є зовнішньополітична діяльність австралійського уряду через призму концепції «середньої сили».

Методи дослідження. Теоретико-методологічною базою дослідження є принципи науковості та об'єктивності, історизму, системності, діалектичного розуміння історичного процесу, соціальної обумовленості.

Системно-функціональний метод сприяв тому, щоб показати роль і місце імміграційної політики й національної ідентичності в становленні АС як країни середньої сили, а також їх вплив на формування нових векторів міжнародної співпраці з боку Австралії. Метод класифікації сприяв детальному вивченню наукової літератури та джерел та поділу їх за тематикою та проблематикою. Проблемно-хронологічний метод було застосовано для викладення історичного матеріалу в хронологічній послідовності. Історико-порівняльний та ретроспективний методи дозволили порівнювати та зіставляти тенденції активності використання «середньої сили» в зовнішньополітичній діяльності різних австралійських прем'єр-міністрів. Описовий метод дозволив детально охарактеризувати підходи до концепції середньої сили. Також був застосований евристичний метод у дослідженні проблеми.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період другої половини ХХ ст.: від закінчення Другої світової війни в 1945 р. до 2000 р. Нижня хронологічна межа обумовлена тим, що саме з закінченням війни й послабленням Великобританії як сильного гравця на світовій арені відбувся перегляд

австралійським урядом свого архаїчного сприйняття міжнародної ієрархії та зовнішньополітичного курсу. Верхня хронологічна межа обумовлена закінченням ХХ ст. й політичною діяльністю прем'єр-міністра Джона Говарда, яка знаменувала новий виток в зовнішньополітичному дискурсі держави.

Територіальні межі роботи охоплюють територію австралійського материка.

Структура роботи обумовлена її метою і завданнями. Повний обсяг дипломної роботи становить 78 сторінок основного тексту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку джерел та літератури, який складається з 44 найменувань, із яких: 16 – джерела, 28 – література. Перший розділ розділений у свою чергу на два підрозділи. Перший присвячений історіографічним дослідженням, що охоплюють зовнішню політику АС протягом другої половини ХХ ст. й концепцію «середньої сили». В другому виконано огляд статистичних даних Австралійського бюро статистики, передвиборчих промов австралійських прем'єр-міністрів, програмних урядових документів. Наступний розділ, аналогічно, розділений на дві частини. В першій зроблено аналіз причин формування вектору на азійський регіон, а в другому розглянуто різні аспекти становлення австралійської національної ідентичності і його вплив на зовнішньополітичний аспект австралійської політики. Третій розділ теж розділений на дві частини. В першій детально висвітлений огляд різних наукових підходів до зовнішньополітичної концепції «середньої сили», в другій проаналізовано зовнішньополітичну діяльність австралійських прем'єр-міністрів через призму цієї концепції.

ВИСНОВКИ

Аналіз історіографічної та джерельної бази дослідження свідчить, що вона є достатньо репрезентативною й дає змогу, спираючись на комплекс загальнонаукових, історичних та джерелознавчих методів, виявити особливості становлення Австралії як країни середньої сили протягом другої половини ХХ ст. Історіографія з теми є доволі обширною та змістовною, більшість робіт є науковими статтями, в яких розглядаються проблеми зовнішньої політики АС після Другої світової війни та концепція середньої сили. Дослідження даної проблеми активізувалося наприкінці ХХ ст. – поч. ХХІ ст., на фоні пошуку нового міжнародного порядку після Холодної війни. Виявлені джерела з теми є репрезентативними для аналізу. Найбільш ґрунтовним джерелом є статистичні дані Австралійського бюро статистики, яке висвітлює інформацію щодо зовнішньої торгівлі, імміграції, освіти, довкілля, демографії. Ці дані надають загальну картину політичного, соціального і економічного розвитку держави. У дослідженні теми були використані також промови австралійських політичних діячів, які є інформативними для аналізу зовнішньополітичних поглядів політичної еліти АС.

Після Другої світової війни Австралія встала на шлях становлення країною середньої сили, але цей процес варто розглядати в комплексі зі змінами в імміграційній політиці та з вирішенням кризи національної ідентичності.

Протягом другої половини ХХ ст. імміграційний курс АС пройшов три періоди: асиміляційний, інтеграційний й мультикультурний. Варто зазначити, що більш лояльним стало ставлення австралійського уряду до азіатських іммігрантів, що знаменувало собою кінець «Білої Австралії». Цьому слугувало кілька причин: розпад колоніальної системи та поява нових держав, активізація руху проти расизму, зниження зацікавленості Великої Британії та США в Азійському регіоні наприкінці 1960-х рр., поступовий відхід австралійської національної ідеї від британської спадщини, нова стратегія оборонно-

стратегічної політики. Аналізуючи статистичні дані Австралійського бюро статистики, я прийшла до висновку, що найважливішим фактором, що вплинув на трансформацію австралійської імміграційної політики, був економічний. Провідними торгівельними партнерами АС у другій половині ХХ ст. були США, Республіка Корея, Тайвань, КНР, Японія й країни АСЕАН. Продовження расистської політики й орієнтації суто на партнерство з Британією погано вплинуло на відносини Австралії з регіональними сусідами, що стало причиною її економічної й дипломатичної стагнації на фоні всесвітньої глобалізації.

Позитивно вплинуло на становлення Австралії як країни середньої сили і формування національної ідентичності. Австралійські політики використовували три моделі нації в своїй практиці протягом історії держави: конститутивну, процедурну та мультикультурну. Конститутивна модель нації визнає націю як пов'язану набором спільних характеристик спільноту (історія, звичаї, мова тощо). При цій моделі для АС найважливішим було збереження британства як основи австралійської національної ідентичності. При конститутивній моделі, яка набула свого поширення протягом другої половини ХХ ст., громадянство стає маркером включення до австралійської нації, тобто приналежність до спільноти більше не базувалася на етнічному й культурному «британстві». Але при цьому не варто применшувати його вагу в формуванні австралійського націоналізму: британство свого часу стало джерелом етнокультурної основи австралійського суспільства, забезпечивши його славетною історією, англосаксонською культурою та імперськими символами. Таким чином, можна стверджувати, що в австралійській національній ідентичності присутній британсько-австралійський композитний елемент (поєднання імперського і національного дискурсів). Серед компонентів австралійської національної ідентичності можна ще виділити каторжницьке походження багатьох австралійців, історію аборигенів і регіональну зовнішньополітичну ідентичність (Тихоокеанський регіон).

Проведений в роботі аналіз імміграційного курсу АС й формування австралійської національної ідентичності дає змогу зробити висновок, що без вищезазначених трансформацій в політичному та суспільному житті австралійців становлення Австралії як країни середньої сили було б неможливе, особливо при функціональному і поведінковому підходах.

Країна середньої сили є країною-посередником між великими та малими державами, останні переважно були країнами Азії й Африки. АС не можна було б вважати середньою силою (особливо в поведінковій концепції), якщо б австралійські політики не змінили імміграційний курс на більш лояльний до «небританських» елементів. До того ж і малі держави з недовірою ставилися б до австралійських міжнародних ініціатив, якщо б австралійський уряд продовжив практикувати курс «Білої Австралії». Така ж ситуація з національною ідентичністю. Домінування «білої», британської культури довгий час ускладнювало розуміння австралійцями свого місця між націями. При системному й поведінковому підходах сформована національна ідентичність та ідеологічно-культурна незалежність (наприклад від «британства») є дуже важливими факторами, що впливають на активність та самостійність країни середньої сили на міжнародній арені.

В дипломній роботі було висвітлено різні підходи до концепції середньої сили: ієрархічний, поведінковий, функціональний, системний, комплексний, підхід, що базується на ідентичності й підхід, що орієнтується на класичний реалізм. Варто також розрізняти дві групи держав середньої сили – нові та традиційні – для того, щоб більш глибоко розуміти цю не чітку концепцію, адже дуже часто приналежність до категорії «середньої сили» використовується як інструмент зовнішньої політики (для впливу та престижу в міжнародній системі). Таким чином, концепція «держав середньої сили» має доволі багато парадигм вивчення. Дефініція самого терміну залежить від інтерпретації основного підходу та критеріїв. Починаючи дослідження становлення країни як представниці даної концепції, важливо висвітлити теоретичну основу, яку обрав

автор для аналізу. Також необхідно розуміти історичну градацію розвитку міжнародної системи: виникнення країн середньої сили стало відповіддю на занепад дуальної системи міжнародних відносин.

Сучасна концепція середньої сили народилася на тлі обговорення світового порядку після Другої світової війни й вперше була використана австралійським міністром закордонних справ Еваттом з метою забезпечення інтересів Австралії. Отже, АС з самого початку визначив своє місце на світовій арені, спираючись на ієрархічний підхід та підхід, що ґрунтується на ідентичності. Протягом другої половини ХХ ст. концепція «середньої сили» активно використовувалася політичною елітою Австралії, але з різним рівнем активності. Вона залежала від порядку денного на міжнародній арені, правлячої політичної партії, особистості прем'єр-міністра та міністра закордонних справ, економічного положення й добробуту населення. Найбільш продуктивним періодом для Австралії як представниці середньої сили був час керівництва Гарета Еванса, міністра закордонних справ у 1988-1996 рр. Тоді країна взяла курс на активну співпрацю з регіональними партнерами на основі багатосторонності та посередництва, особливо з країнами АТР. Аналізуючи передвиборчі промови австралійських прем'єр-міністрів, можна зробити висновок, що загалом більшість з них були прибічниками поведінкового підходу до концепції «середньої сили».

Автором даної дипломної роботи запропоновано перспективні напрями подальших досліджень: продовжити висвітлення різних аспектів формування Австралії як країни середньої сили в ХХІ ст. Це сприятиме більш ґрунтовному і глибокому розумінню загальної динаміки активності середньої влади АС в новітній час.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Джерела

Статистичні дані

1. Commonwealth bureau of census and statistics. Official Year Book of the Commonwealth of Australia. No.39, 1953. / L. F. Johnston. Canberra: Commonwealth government printer. 1417 p.
2. Commonwealth bureau of census and statistics. Official Year Book of the Commonwealth of Australia. No. 56, 1970. / J. P. O’neill. Canberra: Commonwealth government printer. 1098 p.
3. Commonwealth bureau of census and statistics. Official Year Book of the Commonwealth of Australia. No. 69, 1985. / R. J. Cameron. Canberra: Commonwealth government printer, 2012. 705 p
4. Commonwealth bureau of census and statistics. Official Year Book of the Commonwealth of Australia. No. 77, 1995. / Ian Castles. Canberra: Commonwealth government printer. 836 p.

Стенограми

5. Fraser M. Election speech, Melbourne, November 21st, 1977. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1977-malcolm-fraser> (дата звернення: 10.11.2022)
6. Fraser M. Election speech, Melbourne, September 30th, 1980. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1980-malcolm-fraser> (дата звернення: 10.11.2022)
7. Hawke B. Election speech, Sydney, November 13th, 1984. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1984-bob-hawke> (дата звернення: 10.11.2022)

8. Howard J. Election speech, Parramatta, September 20th, 1998. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1998-john-howard> (дата звернення: 10.11.2022)
9. Menzies R. Election speech, Canterbury, 1955. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1955-robert-menzies> (дата звернення: 10.11.2022)
10. Menzies R. Election speech, Melbourne, November 12th, 1963. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1963-robert-menzies> (дата звернення: 10.11.2022)
11. Speaking for Australia : parliamentary speeches that shaped our nation // editors: Kemp R., Stanton M., Blainey G. Sydney: Allen & Unwin, 2004. 335 p.
12. Whitlam G. Election speech, Blacktown, April 29th, 1974. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1974-gough-whitlam> (дата звернення: 10.11.2022)
13. Whitlam G. Election speech, Blacktown, November 13th, 1972. URL: <https://electionspeeches.moadoph.gov.au/speeches/1972-gough-whitlam> (дата звернення: 10.11.2022)

Політичні документи

14. Calwell A. How many Australians tomorrow? 1945. URL: http://www.multiculturalaustralia.edu.au/doc/calwell_2.pdf (дата звернення 11.11.2022).
15. In the National Interest. Australia's Foreign and Trade Policy, 1997. URL: https://australianpolitics.com/downloads/foreign/white-papers/97-08-31_whitepaper_in-the-national-interest.pdf. (дата звернення 11.11.2022)
16. Wood B. Middle powers in the international system: a preliminary assessment of potential, 1987. URL: <https://www.wider.unu.edu/sites/default/files/WP11.pdf> (дата звернення 28.01.2022)

Література

17. Белей С. І. Особливості держав середньої сили як суб'єкта міжнародних відносин. URL: <https://bit.ly/3rr4xy3> (дата звернення: 16.01.2022)
18. Галаджій О. В. Значення співпраці Австралії з регіональними організаціями АТР для становлення як країни «середньої сили» // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні відносини № 4, 2018. С. 30-35.
19. Даймонд Д. Колапс. Чому одні суспільства занепадають, а інші успішно розвиваються. Київ: Вид. група КМ-Букс, 2021. 688 с.
20. Даймонд Д. Переворот. Зламні моменти в країнах, що переживають кризу. Київ: Вид. група КМ-Букс, 2019. 464 с.
21. Каневская Г.И. Заселить или погибнуть. Иммиграционная политика Австралии (XIX – начало XXI веков). Владивосток: Изд-во Дальневост. федерал. ун-та, 2017. 94 с.
22. Романенко О. В. Стратегії міграційної політики Австралії: етапи становлення, нові виклики та відповіді на сучасні загрози // Проблеми всесвітньої історії № 3 (12), 2020. С. 152-167.
23. Скоробогатых Н. С. История Австралии XX век. Москва: ИВ РАН, 2015. 452 с.
24. Australia and Britain. Studies in changing relationship // edited by Morris-Jones W. H., Madden A.F. London: Frank Cass and Company Limited, 2005. 187 p.
25. Beeson M. Australia and Asia: The Years of Living Aimlessly // Southeast Asian Affairs, 2001, pp. 44-55.
26. Burke A. Fear of Security. Australia's Invasion Anxiety. New York: Cambridge University Press, 2008. 289 p.
27. Carr A. Australia as a middle power: Fighting or fanning the flames of Asia // Policy brief N° 208, 2015, pp. 1-6.

28. Dong-min Shin. A Critical Review of the Concept of Middle Power, 2015. URL: <https://bit.ly/3r7a6TC> (дата звернення: 28.01.2022)
29. Gutman P. Asian studies and Asian immigration in Australia – a Comment // Asian Studies Association of Australia. Review 7 (1), 1983, pp. 30-34.
30. Hurst, L. On World Stage, a Best Supporting Actor // The Toronto Star, 2007. URL: <https://bit.ly/344CAVr> (дата звернення: 02.02.2022).
31. John R. Cycles of Middle Power Activism: Constraint and Choice in Australian and Canadian Foreign Policies // Australian Journal of International Affairs, Vol. 52, No. 3, 1998, pp. 309-327.
32. Jordaan E. The Concept of a Middle Power in International Relations: Distinguishing between Emerging and Traditional Middle Powers // Politikon: South African Journal of Political Studies 30 (1), 2003. URL: <https://bit.ly/3HmT35y> (дата звернення: 02.02.2022)
33. Kříž Z. Urbanovska J. Brajerčíková S. The Middle Power Concept: Presenting a Complex Approach // In Politické vedy Vol. 22, No. 4, 2019, pp. 33-56.
34. McGregor R. The necessity of Britishness: ethno-cultural roots of Australian nationalism // Nations and Nationalism, 12(3), 2006, pp. 493–511.
35. McKibbin R. Britain and Australia Historical Contrasts and Comparisons // History Australia, 7(3), 2010, pp. 61–67.
36. Meaney, N. Australia, the Great Powers and the Coming of the Cold War // Australian Journal of Politics & History, 38(3), 2008, pp. 316–333.
37. Meaney N. Britishness and Australian identity: The problem of nationalism in Australian history and historiography // Australian Historical Studies, 32(116), 2001, pp. 76–90.
38. Meaney N. The End of «White Australia» and Australia's Changing Perceptions of Asia, 1945-1990 // Australian Journal of International Affairs, Vol. 49, No. 2, 2016, pp. 171-189.
39. Opeskin B. The Role of Government in the Conduct of Australia's Foreign Affairs // Australian Year Book of International Law 15, 1994, pp. 129-153.

40. Scott D. Australia as a Middle Power: Ambiguities of Role and Identity // *Seton Hall Journal of Diplomacy and International Relations*, 2013, pp. 111-122.
41. Tate, J. W. John Howard's «Nation»: Multiculturalism, Citizenship, and Identity // *Australian Journal of Politics & History*, 55(1), 2009, pp. 97–120.
42. Tranter, B., Donoghue, J. Convict ancestry: a neglected aspect of Australian identity // *Nations and Nationalism*, 9(4), 2003, pp. 555–577.
43. Ungerer C. The «Middle Power» concept in Australian Foreign Policy // *Australian Journal of Politics and History*, Vol. 53, No 4, 2007, pp. 538-551.
44. Wellings, B. Britishness and the Failure of Australian Republicanism // *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 3(2), 2003, pp. 35–50.